

Herkül Millas

Geçmişten Bugüne Yunanlılar

Dil, Din ve Kimlikleri

İLETİŞİM YAYINLARI

Geçmişten Bugüne Yunanlılar (Dil, din ve kimlikleri)

Herkül Millas

2003

İÇİNDEKİLER

Önsöz

Birinci Bölüm

Yunanca'nın Tarihi

1. Antik ve Çağdaş Yunanca
 - 2.1 Antik Yunanca
 - 2.2 Yunanca öncesi diller
 - 2.3.En eski Yunanca
 - 2.4 Antik diyalektler
 - 2.5 Homeros'un dili
 - 2.6 Antik edebiyatçıların Dili
 - 2.7 Ortak Atik Dili
- 3.1 Helenistik Ortak Dil
- 3.2 İskenderiye/Helenistik Dilin metinleri
- 4 Yunan alfabesi
- 5 Yunanca'da çifte dil
 - 6.1 Atikizm-Kathareuoussa
 - 6.2 Atikizm
 - 6.3 Bizans'ta Atikizm
 - 6.4 Kathareuoussa
- 7.1 Çağdaş Yunanca
- 7.2 Ortaçağ (Bizans) Yunanca'sı
- 7.3 'Türk Yönetimi' yılları
- 8.1 Ulusçu dönem
- 8.2 Kathareuoussa/Halk Dili tartışmaları
- 8.3 Bugünkü Yunanca
- Ek A: 'Çizgisel B' çizelgesi
- Ek B: Ventris'in levhası
- Ek C: Antik diyalektler
- Ek D: Helenistik devri yazı örneği
- Ek E: 1456 yılı yazı örneği

İkinci Bölüm

Antik Yunan'dan Hristiyanlık'a (M.Ö. 200 - M.S. 200 Yılları)

1. Roma Devleti ve Etkileri
 - 1.1 'Roma Barışı' ve etkileri
 - 1.2 Roma devlet yönetimi
 - 1.3 Roma ve Hristiyanlık
 - 1.4 Roma ordusu
 - 1.5 Ekonomi
2. Hellenler ve etkileri
 - 2.1 Roma'nın siyasal egemenliği
 - 2.2 Hellenlerin hukuksal konumu
 - 2.3 Siyasal Helen geleneği

3. Romalılar ve Hellenler

4. Hellen Kültürü

4.1 Yunanca

4.2 İkinci Sofistler ve edebiyat

(Dion Khryosostomos, Loukianos, Atikalı Herôdês, Ailios Aristeidês, Ploutarkhos)

4.3 Felsefe

(Yeni Stoacılar, Son Epikürcüler, Son Skeptikler, Aristotelesçilik, Yeni Pitagorasçılar, Gnostikler, Orta Platonizm, Neoplatonizm)

4.4 Hukuk

4.5 Spor Dünyası

5. Doğu Dinlerinin Etkisi

5.1 Mistik Hellen Dinleri

5.2 Doğu Mistisizmi

(Semitik Tanrılar, Mısır Tanrıları, İran Tanrıları, Göksel Cisimler ve Ölüm Sonrası İnançları, Felsefe İçerikli Dinler)

6. Hristiyanlık

6.1 Yahudilik'te Hellen etkileri

6.2 Hristiyanlık ve antik Hellenler

6.3 Hristiyan Hellenler

Üçüncü Bölüm

Yunanlılar ve Hristiyanlık

1. Hristiyanlık ve Yunan Edebiyatı

2.1 Kitab-ı Mukaddes

2.2 Yeni Ahit'in dili

2.3 Yeni Ahit ve Yunanlılık

2.4 Yeni Ahit'in Hellen'e bakışı

2.5 'Yunan ulusu' kavramı

2.6 Kutsal kitaplar ve edebiyat/kültür

3.1 Hristiyanlık'ın Tarihi

3.2 Hristiyanlık'ın doğuşu

3.3 Hristiyanlık'ın yayılması

3.4 Yeni dinin resmileşmesi

3.5 Dinsel bölünmeler

3.6 Doğu ve Batı Kiliselerinin ilişkileri

3.7 Ulusal dönemde Kilise

4.1 Din, Tarih ve Kültür

4.2 Kilisenin doğuşu ve din kültürü

4.3 Kilise ve 'Yunan'

4.4 Din ve antik Yunan

5.1 Din ve ulusal bilinç

5.2 Kilise/ulusalcılık çatışması

5.3 Ulusal devlet ve din

Dördüncü Bölüm

Ulusçuluk ve Yunanistan Örneği

1. Ulusçuluk

1.1 Ulus'a verilen anlam

1.2 Ulusal Devletin Doğuşu

- 1.3 Ulusçuluğun Kuramlaşması
- 1.4 Ulusçu İdeoloji
2. Yunanistan Örneği
- 2.1 Tarih İçinde Yunanlılar
- 2.2 Yunanlılar ve Ulusal ‘Bilinç’
- 2.3 Yunan Ulusçuluğu

Beşinci Bölüm

Yunan-Osmanlılığı

Geçmişte Çokuluslu bir Devlet Modeli

1. Yunan-Osmanlılığı
2. Rigas ve Demokratik Çokuluslu Devlet
3. Fenerliler ve Patrikhane Çevresi
4. Ulusçu Dönem ve *Yunan-Osmanlılığı*
5. *İstanbul Örgütü* ve Konjonktür
6. *İstanbul Örgütü*'nün Kuruluşu
7. Bulgarlar
8. Türklerle İlişkiler
9. Görgü Şahidi Suliotis
10. Günümüzde Yunan-Osmanlılığı
11. Sonuç

Altıncı Bölüm

Rumlar

1. Bizans Öncesi ve Bizans Dönemi
2. Bizans ile Latin Dünyası İlişkileri
3. Anadolu'nun Türkleşmesi
4. Osmanlı Dönemi - Patrikhane
5. Yerel Rum Cemaatler
- 6.1 Yunan Devletinin Kuruluşu
- 6.2 Rumların Siyasal, Hukuksal Konumları
- 6.3 Rumların Altın Devri
- 6.4 Atina-İstanbul: İki Merkez
- 6.5 Ulusçu Çatışmalar
6. Cumhuriyet Dönemi

Ek 1

Yunanca'nın Türkçe'nin Harfleriyle Yazılışı

1. Giriş
2. Transliterasyon
- 2.2 Uygulamaların Yorumu
3. Transkripsiyon
4. Uygulama için Kılavuz

**

Kaynakça

Önsöz

Balkan halklarının komşularını ne denli az tanıdıkları şaşırtıcıdır. Bunca yıllık ortak yaşamlarına karşın ülke halkları hemen bitişikteki ulusları tanımamakta ve bazen ‘bilgi’ olarak da stereotipler (yani ön yargılar) oluştururlar. Bu bilgisizlik belki de son yüzyıllarda farklı ulusal devletler kurma yolunda yürütülen kıyasıya savaşların bir sonucudur: düşman yada hasım olarak algılanan komşu uluslara bir yanda olumsuz özellikler yakıştırılmış, öte yanda da ilgi duyup haklarında bilgi edinmek gereksiz sayılmıştır.

Türkiye’de ‘Yunan’ hem bilinmemekte, hem de daha kötüsü bilindiği sanılmaktadır. Yunanistan konusunda uzman olarak bilinenlerin hemen hepsi Yunanca bile bilmemektedir. Yunanistan konusunda bilgileri Türkiye’den kaynaklanmakta, en azından Yunan kaynaklarından kaynaklanmamaktadır! Yani yetersiz bilgi (ve stereotipler) hep yeniden üretilmektedir. Bu tür bir ‘bilgi’ birikimi hem bütün taraflar için zararlıdır hem de bu insan onuruna yaraşan öğrenme ve bilme eylemini sakatlanmaktadır.

Her taraf - ve doğal olarak Türkler de - kendilerinin ‘yurt dışında’ ne denli yanlış tanıdıklarını bilir; bilmedikleri kendilerinin de ‘yurt dışındakileri’ ne denli isabetsiz tanımış olduklarıdır. Bu kitabın amacı bu sorunun biraz olsun hallidir. Komşunun adı konusunda bile kararsızız. Siz örneğin komşuya ne zaman ‘Yunan’, ne zaman ‘Grek’, ‘Hellen’ yada ‘Rum’ dersiniz? Bizanslılar sizce ‘Romalı’ mıydı, ‘Rum’ mu? (Yoksa Yunan mıydı?) Antik Yunanca ile Çağdaş Yunanca aynı dil mi, ayrı diller mi? Komşu ülkedeki Yunanlıların Antik Yunanlılarla yakınlıkları var mı? Varsa ne kadardır? Osmanlı ‘Rum milleti’ ne zaman ve nasıl ‘Yunan ulusu’ oluverdi? Eski Yunandan Çağdaş Yunana, Olimpos Tanrılarında Hristiyan Ortodoksluk’a nasıl gelindi? Yunan ulusçuluğu yalnız Megali İdea olarak mı var oldu? İstanbul Rumları ‘Yunan’ ile ilişkisi neydi? Bu kitap bu sorulara yanıt vermeye çalışmaktadır.

*

Bu kitaptaki ilk üç bölüm 1990-1996 yıllarında Ankara Üniversitesi’nin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında verdiğim derslerin notları olarak hazırlandı. Dördüncü ve beşinci bölüm aynı yıllarda Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasal Bilgiler Fakültesinde izlediğim doktora dersleri çerçevesinde hazırladığım ödevlerdir. Altıncı bölümle Ek’teki yazı ise bir ansiklopedi ve bir dergi için yazılmış yazılardan oluşuyor.¹

Metinler hem Yunanca’yı ve Yunanistan’ı derinlemesine incelemek isteyen kimseler için hem de ortalama okuyucu için hazırlanmıştır. Yunanca bilmeyenler ve ayrıntılarla ilgilenmeyenler dip notları okumayabilir. Ek bilgi isteyenler kaynakçaya başvurabilir. Süre olarak Antik Yunandan bugüne hemen hemen bütün insanlık tarihini kapsayan, yöre olarak Ortadoğu’nun ve Balkanların tüm tarihini içeren bu tür bir çalışmanın etraflı bir kaynakçasını sunmak olanaksızdır. Kaynakça, metin içinde sözü edilen çok az sayıda metni içermektedir. Bu çalışma temelde Yunanca metinlerine dayandırılmıştır.²

¹ Bkz: a) ‘Rumlar’ maddesi, İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 6, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994; b) ‘Yunanca’nın Türkçe Harflerle Yazılışı’, Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, 12-1994. ‘Ulusçuluk ve Yunanistan Örneği’ adlı çalışma da (4. bölüm) *Yeni Marksizm ve Gelecek* dergisinde yayımlandı (1994, sayı 2).

² Bunların en önemlileri a) *Historia tou Hellênikou Ethnous (Yunan Ulusunun Tarihi)*, cilt 1-15, Ekdotikê, Atina, 1975; ve b) M. Triantafillidês’in, *Neoellênikê Grammatikê (Yunanca Grameri)*, Selanik, 1938dir. Ayrıca şu Türkçe yapıtlarda da ek bilgi bulunabilir: P. Brown, *Roma ve Bizans*

Kitabın ekinde (Ek 1) Yunanca'nın Türkçe harflerle nasıl yazılabileceğini gösteren bir çalışma bulunmaktadır. Metin içinde Yunanca özel isimler gerekli görüldüğünde, ve özellikle ilk kez anıldıklarında 'yazıldığı gibi' kaleme alınmış, ama genellikle 'okundukları gibi' olarak yazılmışlardır. 'Yada' bir kelime sayılıp birleşik yazılmıştır.

*

Bu kitap Yunanlıların 'bir tarihi' değildir. Böyle bir tarihin yazılabileceğine de kesinlikle inanmıyorum, çünkü 'bir' Yunan ulusundan söz etmek olanaksızdır. Bu bütün uluslar için geçerlidir. Uluslar çağdaş bir oluşumdur (Bkz. Dördüncü Bölüm). Ulusların tarihi diye çağımızda gördüğümüz yaygın yazım türü ulusçu paradigmanın (ulusçu ideolojinin) ürünüdür. Çağdaş Yunanlıların Antik Yunanlılarla, Bizanslılarla vb. gibi eski halklarla ilişkileri - A. Benedic'tin de diyeceği gibi - 'hayalidir'. Ama bu 'ilişki yoktur' anlamında değildir; çünkü bu tür bir ilişkinin varlığına inanan halkların davranışları da artık bu algılamaya göre biçimlenmekte, yönlenmekte ve bir anlam edinmektedir. Çağdaş Yunanlıları anlamak için kendilerinin ne inandığını da göz önüne almak gerekmektedir.

Antik dönemde, dünyada genellikle 'Greeks' olarak bilinen halklar kendilerine ya kentlerinin adıyla yada genel olarak 'Hellen' derlerdi. Bu Hellenler özellikle lehçe farklarına da dayanan büyük kavimlere ayrılırdı (Bkz. Birinci Bölüm). Bunlardan İyonlar doğuda da (Batı Anadolu'da da) yaşardı. Doğudaki Persler ve Araplar gibi başka kavimler, ilk bu İyonlarla temasa geldiklerinden bütün Hellenler için 'İyon' kelimesinden üretilen 'Yunan' adını kullanmışlardır. Romalılar gibi batıda bulunan başka kavimler Hellenlerle ilk temaslarında Batı Yunanistan'da yerleşmiş olan Grekos/Grekoi denen Hellen kavimlerle karşılaştıklarından bütün Antik Hellenler için 'Grek' kelimesini kullandılar. Hristiyanlık'ı seçen Yunanca konuşan halklar ise daha sonraları Roma Devleti yurttaşları oldukları için kendilerine 'Roma' kelimesinden üretilen 'Romios/Rum' dediler. Anadolu, Türk kavimlerce 'Diyarı Rum' diye anıldı, Mevlana 'Rumi' olarak bildi kendini.

Yunan ulusal kimliği oluşunca yeni ulusun adı tartışmalara neden oldu. Sonunda Grekos ve Romios sözcükleri ret edildi, Antik Yunan'ın şanını içeren Hellen adı Çağdaş Yunanistan'ın ve halkının ulusal adı olarak tercih edildi. Bu kitapta 'Yunan' kelimesi 'Hellen'in karşıtı olarak kullanıldı. Zaten adların ve sözcüklerin kendileri önemli değildir; onlara verdiğimiz anlamlar çok daha önemlidir. Belki bunun için kitabın başlığının daha doğru yazılışı da şöyle olmalıdır: *Geçmişten Bugüne 'Yunanlılar'*, yani bütün ulus adlarında gerektiği gibi, tırnak kullanılmalıdır.

*

Nihayet bana cömertçe olanaklarını sunan İletişim Yayınevine teşekkür etme gereğini duyduğumu da ekleyeyim. Bu kitabın doğmasına dolaylı da olsa katkısı olan iki 'gruba' da teşekkür borçluyum. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinde doktoramı yapmamı sağlayan dostlarım/hocalarıma; ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesindeki hiç unutmadığım öğrencilerim/dostlarıma.

Herkül Millas
2003

*

Dünyası, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000; M.A. Gökaçtı, *Geographika*, İletişim, İstanbul, 2001; R. Clogg, *Yunanistan'ın Kısa Tarihi*, İletişim, İstanbul, 1998. H. Millas, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, İletişim, İstanbul, 1994.